

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПСИХОТЕРАПІЇ

Галина Гандзілевська,
доктор психологічних наук, професор

Сергій Штурхецький,
*кандидат наук з державного управління, доцент,
Національний університет «Острозька академія»*

КОГНІТИВНИЙ ВИМІР НАВЧАННЯ ЦИФРОВІЙ ГРАМОТНОСТІ ОСВІТЯН ТА ЖУРНАЛІСТІВ: ВИКЛИКИ ДОБИ ІНФОДЕМІЇ

Процес адаптація до карантинних умов визначив нові вимоги до оновлення професійних компетентностей особистості. Особливо гостро ця проблема постала в освітян, які вимушені були пристосовуватись до дистанційного, онлайн навчання, та журналістів – професії критичної інфраструктури. А тому в умовах невизначеності карантинного режиму, вимушеного онлайн-простору та «інформаційної епідемії», один із «симптомів якої – надання екстремального емоційного забарвлення існуючої достовірної інформації» (Іщенко, 2020 [4]), важливо дидактично забезпечити представників означених професій засобами організації екології інформаційно-комунікативного простору. Про актуальність формування цифрової грамотності вчителів свідчать й затверджені у період пандемії професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», Наказ Мінекономіки № 2736 від 23.12.2020 року, де інформаційно-цифрова компетентність є в переліку професійних компетентностей [5], та стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Наказ МОН № 357 від 23.03.2021), перелік компетентностей випускника якого включає «здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними в професійній діяльності» [6, с. 8]. Результатом такого навчання є сформованість умінь «організувати освітній процес із використанням цифрових технологій» [6, с. 9].

Журналісти також зіткнулися із новою реальністю, адже вони не лише в онлайн перенесли свої комунікаційні активності (інтерв'ю, зустрічі, прес-події), але й зустрілися із численними ризиками, пов'язаними із необхідністю збирати, обробляти і передавати інформацію в режимі онлайн [7].

Згідно до результатів порівняльного аналізу термінів «цифрова грамотність» та «цифрова компетентність» Л. Гаврілової, Я. Топольника, перше поняття вказує на досконале користування електронними засобами. Забезпечує цей процес компетентність, що включає навички роботи в інформаційно-комунікаційному (цифровому) середовищі [2, с. 8]. Така навичка, на думку авторів, є провідною ознакою цифрової грамотності. У зв'язку з цим, опираючись на працю Д. Белшоу (D. Belshaw), дослідники характеризують когнітивний компонент цифрової грамотності, як розуміння ключових понять комп'ютерної грамотності, так й володіння ІТ-навичками [2, с. 6]. Щодо когнітивного компоненту цифрової компетентності цікавими є дослідження його функцій у працівників ЗВО, яку презентують О. Жильцов, А. Карпенко. На їхню думку, цей компонент забезпечується знаннями цифрових технологій, що мають значення в організації освітнього процесу. Відповідно цифрова

компетентність повинна враховувати знання сучасних програмних засобів, розуміння ролі цифрових технологій в освітньому просторі й алгоритмів і механізмів їх застосування, та уміння здійснювати й оцінювати свою діяльність за допомогою таких технологій [3, с. 117].

Для оволодіння озвченими навиками важливо не просто знати, а «учитись знати» інформаційно-комунікативні технології (когнітивний вимір навчання), що передбачає розвиток навичок концентрації, вирішення проблем, критичного мислення тощо [1]. Когнітивний вимір навчання, який набув популярності на початкових етапах реалізації концепції Нова українська школа, може бути корисним й у впровадженні концепції навчання впродовж життя. Адже пандемія COVID-19 показала, наскільки важливими є вміння критично переосмислювати інформацію для прийняття професійних рішень педагогам й журналістам в умовах протистояння негативно забарвленим інформаційним чинникам.

Разом з тим, наукові розвідки, проведені на базі Наукового центру «Саногенна педагогіка та психологія» Національного університету «Острозька академія» свідчать про актуальність вивчення шляхів розвитку критичного мислення освітян з метою організації їхньої емоційної безпеки (Г. Гандзілевська, І. Костюшко, 2020; Handzilevska H., Kalamazh V., Ratinska O., & Khmiliar O., 2021) та формування цифрової культури й ефективних стратегій самопрезентацією в онлайн-просторі (Гандзілевська, Кондратюк, 2020). Такі результати є певним орієнтиром у розробці тренінгових програм, спрямованих на навчання цифровій грамотності освітян. Про важливість навчання цифровій безпеці свідчать й результати дослідження, здійсненого у 2020 році на вибірці журналістів С. Штурхецьким. Так, для підвищення рівня обізнаності журналістів у сфері цифрової безпеки та формування необхідних вмінь Незалежною Медіа-Профспілкою України (НМПУ) за підтримки Міжнародної Федерації Журналістів (IFJ) було реалізовано серію тренінгів. Тренінги для журналістів через карантинні обмеження відбувалися онлайн, що, власне, лише підкреслювало значущість тематики занять. Змістове наповнення онлайн-тренінгів «доковідного періоду» оперативно доповнювалося тренерами новими інструментами. Як відзначила одна із сертифікованих тренерів МФЖ із цифрової безпеки Анастасія Кондратюк, «важливо розуміти, що цифрова безпека – це процес... Ви постійно дізнаєтесь про нові загрози та про нові інструменти, які з'являються – щось використовуєте, а щось ні» [8].

Під час реалізації навчальної програми за 2020 рік відбулося 7 тренінгових занять, у яких взяли участь 121 учасники/учасниці (тут і далі – дані із звіту НМПУ, публікуються вперше). Загальна кількість учасників, хто бажав отримати сертифікат та провів оцінку – 44. Загальна кількість журналістів, охоплених тренінгом (шляхом розповсюдження матеріалів, анонсів тощо), становить 2500 осіб. Після завершення занять респондентам пропонувалося оцінити корисність тренінгу від 0 до 10. Згідно до результатів аналізу оціночних анкет, які заповнили учасники тренінгів, було виявлено високий рівень оцінки того, наскільки був корисним тренінг, що й демонструє рисунок 1.

На запитання про те, які інструменти, згадувані у тренінзі, журналісти вже готові використовувати на практиці – згадувалися «приклади з журналістської діяльності», браузер Brave, пошта protonmail, подвійна автентифікація, менеджер паролів, месенджер Signal.

Рисунок 1. Оцінка корисності учасниками тренінгу (на основі звіту НМПУ)

Таким чином, підтверджено актуальність та вагомість впровадження когнітивного підходу навчання цифровій освітян та журналістів. Основними потребами, які потребують нагального вирішення означено розвиток критичного мислення та формування цифрової компетентності. Перспективу подальших розвідок вбачаємо у розробці та апробації тренінгової програми, спрямованої на навчання цифровій грамотності для освітян.

Література:

1. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу»: Київ: Видавництво «Алатон», 2019. 128 с.
2. Гаврілова Л., Топольник Я. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т. 61, вип. 5. С. 1–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2017_61_5_3.
3. Жильцов О., Карпенко А. Розвиток цифрової компетентності співробітників організаційно-навчальних підрозділів університету як сучасна наукова проблема. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 26. С. 115–118.
4. Ішенко Н. «Інфодемія» та як з нею боротися. Поради для тих, хто не хоче «підхопити» «коронавірусний» фейк. *Газета «День»*. 28 лютого, 2020. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/media/infodemiya-ta-yak-z-neyuborotysya>.
5. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>.
6. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 013 Початкова освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>.
7. Wanted! Real action for media freedom in Europe /Annual Report by the partner organisations to the Council of Europe Platform to Promote the Protection of Journalism and Safety of Journalists/2021/ URL: <https://rm.coe.int/final-version-annual-report-2021-en-wanted-real-action-for-media-freed/1680a2440e>.
8. Digital Security for Journalists URL: <https://www.notion.so/Digital-Security-for-Journalists-829382c71b9943cbb402527acf5c4a68>.